

แนวปฏิบัติที่ดี/สาระสำคัญ

กิจกรรมเวทีวิชาการ

หัวข้อ “ถอดบทเรียนการจัดการปัญหาสถานะบุคคล

และการเรียนการสอนวิชากฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล”

ภายใต้ โครงการกฎหมายเพื่อสังคม ประจำปีงบประมาณ 2564

ในวันที่ 3 มีนาคม 2564 ในรูปแบบออนไลน์ ทางระบบ Zoom Meeting

ผู้ร่วมเสวนา : ผู้แทนจากกรมการปกครอง ผู้แทนจากที่ว่าการอำเภอบางระกำและอำเภอวังทอง
คลินิกกฎหมายโรงพยาบาลอุ้มผาง จังหวัดตาก สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

จังหวัดพิษณุโลก บางกอกคลินิก คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มูลนิธิอินไซด์ ประเทศไทยเยอรมนี และคลินิกกฎหมายนครสวรรค์เพื่อสิทธิมนุษยชน

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

องค์ความรู้ในการเสวนาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสีย ทั้งในส่วนของเจ้าของปัญหา หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และหน่วยงานภาควิชาการ สะท้อนทักษะการทำงานร่วมกันในการจัดการปัญหาสถานะบุคคล ด้วยการรวบรวม ถอดบทเรียนความสำเร็จและความผิดพลาด รวมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากการเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ - LA (learning are) ในงานให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (legal aid) แก่บุคคลที่ประสบปัญหาการรับรองสถานะบุคคล รวมถึงการบูรณาการงานให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายกับการเรียนการสอนรายวิชากฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล

1. ถอดบทเรียนแนวทางการจัดการปัญหาสถานะบุคคล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

จากการทำงานด้านการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2546 ในหลายพื้นที่ ได้แก่ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่, อำเภออุ้มผาง อำเภอแม่ระมาด อำเภอพบพระ อำเภอท่าสองยาง อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก, กลุ่มมอแกน จังหวัดระนอง, กลุ่มมอญ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และในพื้นที่และอำเภอเมือง อำเภอนครไทย อำเภอชาติตระการ อำเภอบางระกำ และอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก จนกระทั่งจัดตั้งเป็นคลินิกกฎหมายนเรศวรเพื่อให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่บุคคลซึ่งประสบปัญหาสถานะบุคคลและปัญหาการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน ในปี พ.ศ. 2553 ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน สิ่งสำคัญซึ่งทำให้การทำงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ คือ

- 1) มีการกำหนดเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน
- 2) มีการกำหนดแผนงานการทำงานที่ชัดเจน
- 3) มีทีมงานของคณะทำงานในการให้คำปรึกษา รวมทั้งเครือข่ายการทำงานที่มีประสิทธิภาพ
- 4) มีเครื่องมือในการทำงานให้คำปรึกษาและจัดการปัญหาสถานะบุคคลที่มีประสิทธิภาพ

แต่ทั้งนี้ เนื่องจากมีนโยบายในการจัดการปัญหาด้านสถานะบุคคลและการพัฒนาสิทธิในสาธารณะ หรือเรื่องสุขภาพมีปัญหาในภาคปฏิบัติค่อนข้างมากและมีความยาก ซึ่งต้องยอมรับว่า แม้กฎหมาย นโยบาย รวมถึงหนังสือสั่งการ มีความครอบคลุมและชัดเจน แต่พบปัญหาในแง่ของการปฏิบัติการของสำนักทะเบียน อำเภอ สำนักทะเบียนท้องถิ่น ไม่ว่าจะป็นข้อจำกัดเกี่ยวกับจำนวนเจ้าหน้าที่หรือทรัพยากรบุคคล ข้อจำกัดเกี่ยวกับองค์ความรู้ต่างๆ ทำให้การจัดการปัญหาทำได้ค่อนข้างยาก นอกจากนี้จะต้องให้ความสำคัญกับการผลักดันการแก้ไขกฎหมายและนโยบายแล้ว การให้ความสำคัญกับการจัดการปัญหาในระดับพื้นที่โดยผลักดันให้เกิดการทำงานร่วมกันของทีมงานที่มีประสิทธิภาพ (effective team) จากทุกภาคส่วน ทั้งภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสื่อสารมวลชน รวมถึงภาคประชาสังคมผู้สนับสนุนเจ้าของปัญหา และตัวเจ้าของปัญหาเองก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ไม่อาจมองข้าม การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาเดิมและส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันป้องกันการเกิดปัญหาใหม่ ให้ทุกพื้นที่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เจ้าหน้าที่เต็มใจให้บริการประชาชน และประชาชนเองก็ไม่ถูกปฏิเสธสิทธิอันชอบธรรมตามกฎหมาย

อย่างไรก็ดี ทีมงานที่มีประสิทธิภาพ (effective team) ซึ่งเข้ามาสนับสนุนการทำงาน อาจเป็นทีมงานจากนอกพื้นที่ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในการทำงานเฉพาะด้านโดยตรง เช่น ทีมงานกฎหมายจากคลินิกกฎหมายโรงพยาบาลอุ้มผาง จังหวัดตาก เข้ามาสนับสนุนการรวบรวมข้อเท็จจริง, ทีมงานวิชาการจากบางกอกคลินิก คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เข้ามาสนับสนุนทางกฎหมาย, ทีมงานผู้เชี่ยวชาญด้านสถานะบุคคลจาก สำนักบริหารการทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เข้ามารับทราบปัญหาและอุปสรรคเพื่อนำไปพัฒนาแนวทางในการแก้ปัญหาทางปฏิบัติในระดับองค์กร และทีมงานสนับสนุนการตรวจพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลจากสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรมเข้ามาสนับสนุนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ (DNA) เพื่อพิสูจน์ความสัมพันธ์ทางสายโลหิต เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าลักษณะการทำงานร่วมกันของทีมงานที่มีประสิทธิภาพ (effective team) มีปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญคือ “สนับสนุนการทำงานซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของกันและกัน” ในรูปแบบของการร่วมกันขจัดอุปสรรคในการทำงานและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการปัญหาสถานะบุคคล

1. ภาควิชาการควรร่วมมือกับภาครัฐในการจัดอบรมความรู้ด้านสถานะบุคคลแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบมีความรู้ความเข้าใจกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องและสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ภาควิชาการควรผลักดันให้เกิดการติดตามคำร้อง รวมถึงการติดตามปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อย่างเป็นระบบ ให้สอดคล้องกับระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อป้องกันการละเลยหน้าที่และความล่าช้า

3. ภาคราชการ โดยกรมการปกครอง ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ (DNA) เพิ่มมากขึ้นให้เพียงพอกับความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการพิสูจน์สิทธิที่ทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

2. แนวทางการจัดเรียนการสอนวิชากฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยธนเรศวร

ในมุมมองของ รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นักกฎหมายผู้เชี่ยวชาญด้านสถานะบุคคล ซึ่งได้รับเชิญมาเป็นอาจารย์พิเศษในวิชากฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนเรศวรกว่า 18 ปี เห็นว่า การจัดเรียนการสอนวิชากฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนเรศวร มีเอกลักษณ์และความโดดเด่นในการบูรณาการงานบริการทางวิชาการเข้ากับการเรียนการสอนแบบ เป็นการเรียนแบบใหม่ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการฝึกปฏิบัติจริง ดังจะเห็นได้จากการนำนิสิตเข้าร่วมกิจกรรมห้องเรียนสิทธิมนุษยชนเคลื่อนที่ หลายครั้งในหลายพื้นที่

นอกจากนี้ ด้วยความหลากหลายของกรณีศึกษาที่พบจากการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย เช่น กรณีศึกษา “คนไร้ที่พึ่ง” ทั้งคนมีรากเหง้าและคนไร้รากเหง้า ซึ่งได้หยิบยกเป็นตัวอย่างประกอบการสอนในชั้นเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจในการปรับใช้กฎหมายจากหลักกฎหมายระหว่างประเทศสู่การปรับใช้กฎหมายภายใน ทำให้การเรียนกฎหมายระหว่างประเทศเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สามารถจับต้องได้และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง

ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชากฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล

1. ควรจัดทำหลักสูตรหรือเผยแพร่องค์ความรู้เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาสถานะบุคคล เช่น หลักสูตรการจัดการปัญหาสถานะบุคคลออนไลน์ หรือ e-book รวบรวมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาสถานะบุคคล เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้
2. ควรจัดทำสื่อความรู้ในการจัดการปัญหาสถานะบุคคลที่เข้าใจได้ง่าย เช่น วิดีโอ หรือมัลติมีเดียออนไลน์ เพื่อให้ชุมชนและเจ้าของปัญหาสามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา

จัดทำโดย

นางอภิญญา ชุณหะทีพากร หน่วยบริการวิชาการ
ผศ.กิตติวรญา รัตนมณี และ ผศ.ดร.ฉัตรพร ทาระบุตร
คลินิกกฎหมายนเรศวรเพื่อสิทธิมนุษยชน
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนเรศวร

17 พฤษภาคม 2564